

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

XXVII

Neřir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail. E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVII

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŐOĐLU'na

ARMAĐAN - III

İstanbul - 2006

REFİKÎ VE TERCÎ'-BENDİ

*Hanife KONCU**

On altıncı yüzyılın Amasyalı şairlerinden olan Refikî'nin doğum tarihi hakkında kaynaklar bilgi vermezler. Kafzâde Fâizî Edirneli olduğunu belirtirken¹ ondan bahseden diğer eserler Amasyalı olduğu fikrinde birleşirler. Kendisinden söz eden bir çok tezkirede yazısının güzelliği sayesinde şöhret bulduğu kayıtlıdır.² Meselâ Âşık Çelebi, "Fünûn-ı şettâda huşûşâ hüsn-i haţ ve imlâda ve şi'r ü inşâda şâhib-i haţ-ı vâfir, ekâbir-i vüzerâ ve a'yân u e'âlî-i 'ulemâ ve ehl-i 'irfân ile muşâhib ve mu'âşir imiş."³ demektedir. Sülûs ve nesih sahasında önde gelenlerden biri olan Şeyh Hamdullah Âgâh'tan ders almıştır.⁴ Sahn-ı Semâniye'de dânişmend iken öğrenimini bırakıp II. Bâyezid ve I. Selîm zamanında Dîvân-ı Hümâyûn kâtipliği yapmıştır.⁵ Ancak gözlerindeki bir hastalıktan dolayı bu görevine devam edememiş, görevinden ayrıldıktan sonra kendisine Edirne'de tevliyet verilmiştir.⁶ Kemâl Paşazâde kazaskerlikten ayrılıp Edirne'deki Dârü'l-Hadis'e ve Sultan Bâyezid'e müderris olduğunda Refikî de orada mütevellî imiş. Böylece Kemâl Paşazâde'yle yakından tanışma ve sohbet edebilme imkânına sahip olmuştur. Bu dostluk Kemâl Paşazâde'nin İstanbul müftîsi olduğu dönemlerde de devam etmiş ve Refikî zaman zaman İstanbul'a

* Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü.

1 Kafzâde Fâizî, *Zü'bdetü'l- Eş'âr*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2726, yk. 65b.

2 Latîfi, *Tezkiretü's- Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, 2000, s. 274.

3 Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şu'arâ*, Haz. Meredith Owens, Londra, 1971, yk. 238a- 238b.

4 Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatîn*, İstanbul, 1928, s. 205

5 Ahmet Kartal, "Yavuz Sultan Selim Dönemi Türk Edebiyatı", *Arayışlar- İnsan Bilimleri Araştırmaları*, S. 7- 8, Isparta, 2002, s. 134.

6 Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 238b.

gelip Kemâl Paşazâde'yi ziyaret etmiştir. Ancak mütevellîlik işlerinin yoğunluğu sebebiyle yılda ancak bir iki ay bu görüşmeleri gerçekleştirebilmiştir. Hasan Çelebi ikisinin dostluğu için şu ifadeleri kullanmıştır: " Monlanuñ hem-tarıķ ü hem-refikî olup ol kehf-i enâm ve kıdve-i imâmuñ yâr-ı ğâr u şıdķ-ı şadikî ve ğâyetde ħabîb ü şefikî idi."⁷ Hayatını Edirne'de devam ettiren şairin ölüm tarihi H.939/M.1533-1534 olarak belirtilmiştir.⁸ Mezarı Edirne'de bulunmaktadır.⁹

Kaynaklarda Mevlânâ¹⁰ ve Çelebi¹¹ diye anılan Refikî, tezkirelerde şairlerinden övgüyle bahsedilen şairlerden biridir. Kınalızâde Hasan Çelebi, "Merkûmuñ berş redif bir kaşide-i letâfet mazmûnı ve 'aķākîr-i nevâdir ve letâyifden terkîb olunmuş bir ma'cûn-ı vardur ki keyfiyyeti bu irâd olunan ebyâtdan zâhir ü bedîdârdur."¹² derken Sehî Bey, hoş yaradılışlı aynı zamanda fasih, söz ve şiirinin güzel olduğunu belirtmiştir.¹³ Refikî'nin döneminin beğenilen şairlerden olduğu, kendisine verilen hediyelerden de anlaşılabilir. II. Bâyezid dönemine ait bir in'âmât defterinde Refikî'ye birçok akçe, Bursa'nın kadife ipliği, Bursa kadifesi vb. hediyeler verildiği kayıtlıdır.¹⁴

Tezkirecilerin şiirleri hakkında olumu eleştiriler yaptıkları şair, asıl şöhretini kaleme aldığı tercî'-bendiyle sağlanmış. Kaynaklar bu şiirinin güzelliği hususunda birleşirler. Refikî hakkında geniş bilgi veren Âşık Çelebi; "Merhûmuñ zâde-i tab'ından iki nâdire şâdir olmuşdur, ma'lûm degildür ki biri ğayrı şâ'irden zâhir olmuşdur. Evvelâ kaşide-i berşdür ki feriddür, ne kimesne

7 Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's- Şu'arâ*, haz. İbrahim Kutluk, C. I, Ankara, 1989, s. 412.

8 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, haz. Mustafa Keskin- Ayhan Öztürk- Ramazan Tosun, C. II, İstanbul 1996, s. 456 ; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili*, Haz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, Ankara 2001, s. 371 ; Müstekimzâde Süleyman Saadettin Efendi, a.g.e., 205; Kafzâde Fâizî, a.g.e., yk. 65b; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, C. I, İstanbul, 1941, s. 790.

9 Abdullah b. Hasan Edirnevî, *Enîsü'l-Müsâmirîn*, Millet Ktp., Ali Emiri-Tarih, nr. 68, yk. 75a.

10 *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt*, Haz. Mustafa İsen, Ankara, 1998, s. 198.

11 *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, " Refikî Çelebi", C. 7, İstanbul, 1990, s. 305.

12 Hasan Çelebi, a.g.e., 412.

13 *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt*, 198.

14 İsmail Erünsal, " II . Bâyezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. X-XI, İstanbul, 1979-1980, s. 333-341.

bu huşûşda andan pîş-rev olmuşdur ve ne kimse tetebbu' idüp pey-rev olmuşdur. Ve biri dahı bir tercî'-benddür ki haqqâ nâdirü'l-vuķû' ve elfâzı matbû' ve ma'nîsi meşrû'dur. Rûm şu'arâsının ittifâkı bunun üzerinedür ki ol 'aşrda Şeyhî'nüñ Hüsrev ü Şîrîn'ine, Hamdî'nüñ Yûsuf u Züleyhâ'sına, Necâtî'nüñ Dîvân'ına, Mesîhi'nüñ Şehrengîz'ine, Deli Birâder'ün kıt'alarına, Sâgarî'nin Hezel'ine, bunun Tercî'-bend'ine nazîre olmaya." der.¹⁵ Hasan Çelebi, "Ve ba'zı tercî'-bendleri vardur ki gâyetde meşhûr olup mezbûrûñ cümle-i ma'ârifinden ma'dûd ve mezkûrdur. Sâ'ir eş'arı sâde ve güşâdedür."¹⁶ şeklinde ifadeler kullanırken Latîfî, 'Merhûmuñ gerçi Dîvân-ı merķûmında kaşâyid ü eş'arı gâyetde çokdur. Lâkin ahvâl-i şe'âmet-i zamâne haqqında vâķi' u vârid olan tercî'-bend-i dil-pesendine bedel vâķi'-i hâli beyân nazûk u laţîf laţîfesine irür güzel güftârı yokdur."¹⁷ demektedir. Sehî Bey yanılarak bu tercî'-bendin bir kaside olduğunu belirtirken¹⁸ Beyânî de diğerleri gibi övgü dolu sözlerle bu tercî'-bendin latif olması yanında insanların ağızlarında dolaşan bir şiir olduğunu söyler.¹⁹

Refikî'nin mizacı hakkında kaynaklarda çok fazla bir bilgi olmamakla birlikte hem hocası Şeyh Hamdullah ile olan münasebeti hem de Kemâl Paşazâde ile olan dostluğu ve vefâkarlığı konusunda bir fikir verebilir. Aynı zamanda dönemini eleştiren tercî'-bendi ile birlikte Edirne hakkında söylediği beyit kişiliğinin biraz ince ve duygulu aynı zamanda biraz nahîf ve eleştiriye yatkın olduğunu gösterir. Zaten Latîfî, tezkiresinin Sâgarî maddesinde onu "şahs-ı heccâv" olarak belirtir.²⁰ Refikî Edirne'de mütevellî olduğu yıllarda şehrin çamurundan bunalıp şöyle bir beyit demiştir:

*İlâhî lutf idup kurtar bizi bu şeh-i bâıldan
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden²¹*

15 Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 238b.

16 Hasan Çelebi, a.g.e., 412.

17 Latîfî, a.g.e., 275.

18 Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Behişt, 198.

19 Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara, 1997, s. 103.

20 Latîfî, a.g.e., 294.

21 a.g.e., 294.

Bu şiir, o devrin Edirne şairlerini bir hayli incitmiş olmalı ki birçok şair, Refikî'ye hiciv söylemiştir. Aşağıdaki beyit bu şiire verilen cevaplardan biridir. Âşık Çelebi beytin Kazzâz Alî diye meşhur, hiciv ve hezel sahasında şiirleri olan Sâgarî'nin,²² Latîfî ise Nasrî mahlasını kullanan bir şairin olduğunu belirtir.²³

*Şu kim şeytân gibi eyler şikâyet âb ile gilden
Yüzine yelleñ anuñ aslı oddur hazz ider yelden²⁴*

Tezkireci Latîfî Sâgarî'nin de bu şiire cevabının gayet yerinde, takdire şâyân olduğunu söyler ve Sâgarî'nin cevabını verir :

*Ey Edrine yine seni hicv itdi bir dönek
Adı Refikî kesmege burnın bıçak gerek*

*Fâzil olana kuyruğı yok bir eşek didüñ
Ey bî-hayâ bu tavr ile sensün eşek ne şek*

*Kaht oldı Edrine diyü itme şikâyeti
Ey mâze-ħar ki gam yeme boldur şaman kepek²⁵*

Tezkirelerde ve nazire mecmualarında²⁶ şiirlerinden örnekler verilen şairin eseri veya eserleri hakkında bilgi bulunamamıştır. Kafzâde onun divanını gördüğünü ve tezkiresine buradan beyitler seçtiğini söylerken,²⁷ Latîfî de bu divanda kaside ve şiirlerinin çok olduğunu belirtir.²⁸

Refikî'nin üzerinde çalışılan tercî'-bendinin, İstanbul kütüphanelerinde yer aldığı üç eser bulunabilmiştir. Bunlardan ilki Millet Kütüphanesi Ali Emiri-Manzum, 563 numarada kayıtlıdır ve 6b-10b varakları arasında bulunup on üç bentten oluşmaktadır. Bu nüsha metinde M1 olarak kısaltılmıştır. Yine Millet

22 Âşık Çelebi, a.g.e., yk. 148a.

23 Latîfî, a.g.e., 294.

24 a.g.e., 294

25 a.y.

26 M. Fatih Köksal, "Edirneli Nazmî-Mecmuatü'n-Nezâ'ir," Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2001, s. 368, 454, 644 vb.

27 Kafzâde Fâizî, a.g.e., yk. 65b.

28 Latîfî, a.g.e., 276.

Kütüphanesi Ali Emiri-Manzum, 554 numarada 83a-86a varakları arasında bulunan diğer bir nüsha sadece altı bent içermektedir ve M2 olarak kısaltılmıştır. Ulaşılabilen son nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 3563 numarada kayıtlıdır. 139a-139b varakları arasında bulunan şiir üç bentten oluşmaktadır ve bu nüsha metinde Ü olarak gösterilmiştir.

Refikî'nin bu nüshalara dayandırılarak oluşturulmuş ve toplam on dört bentten oluşan tercî'-bendinin altıncı ve sekizinci bentleri on birer, diğer bentleri on ikişer beyitten meydana gelmiştir.

Şair, şiirinin ilk bendine bir hikâye havası içerisinde başlar. Nadir, daha önce duyulmamış bir hikâye anlatacağını söyleyerek bu hikâyeyi bütün cihan halkının dinlemesi gerektiğini belirtir. Bu bentte şair, hayatın tabîî akışı içerisinde birçok şeyin tersine döndüğünden, meselâ asık suratlının neşeli olarak adlandırıldığında, pis, murdar olanların ise temiz ve güzel kokulu olarak kabul edildiğinden ayrıca dünyanın zevklerinden lezzet alınmadığından ve irfan sahiplerinin bu duruma acıdığından bahseder. Talihsiz olanın talihli, iş yapan kimselerin de hain ve zarara uğrayan kabul edildiğinden, imanı bütün kimselerin sıkıntı içerisinde, günah işleyen ve kötü huylu insanların ise rahat olduğundan, nazik, zarif kişiler topluluğunun çıplak kalmasına karşın cahillerin övgü kaftanı giydiğinden bahseder. İbret gözüyle dünyaya bakmayan kişinin de arzusunun yüzünü göremeyeceğini anlatır. Vasıta (bendiye) beytinde şair, bu zamanın acayip bir devir olduğunu ve güzelliklerin bütünüyle çirkinleştiğini ifade eder.

İkinci bentte Refikî, halkın başlıca işinin yalan olduğunu, konuşmasını bilen kimselerin susturulduğunu, dilsizlerin ise tercüman hâline geldiğini belirtir. Bu zamanda yüzyılların ayrılmaz ikilisi gül ve bülbül bile birbirine yaklaşamaz hâle gelmiştir. Zira bülbül gülden uzaklaştırılmış, kargalar da bağcı olmuştur. Bülbül, kafese tutsak olurken gül dalı da kargaya yuva yapılmıştır. Ârif ve bilgili kişi muradına ulaşamazken, cahil olan muradını almıştır. Doğruların yerine eğriler geçmiş ve hırsızlar şehre bekçi yapılırken ok gibi doğru olanın boyu, gam yükü çekmeden eğilmiş, keman gibi olmuştur. Durum o kadar acayip bir hâle gelmiştir ki yay, sıkıntı oklarına hedef, yaraların içindeki kanlı temrenler de durumu arz etmek için dil hâline gelmiştir. Refikî, burada kendisinin de gençken gam çekmekten dolayı ihtiyarladığını belirtir.

Üçüncü bent, âdeta Allâh Allâh nidalarıyla başlar. Refikî, devirdeki gidişin kötü olduğunu bu bentte de yine benzer ifadelerle ve karşılaşturmalarla verir. Eğrinin sorguya çekilmeyip doğruların sorgulandığını, bunun ise büyük bir kıyamet olduğunu ifade eder. Her şeyin değişip anlaşılabilir hâle geldiğini, mümin, şefkatli, Allah'ın yolunda giden kimselerin dahi kötülüklerle dolu olduğunu, göz nuru diye hitap edilen kişinin afet gibi görüldüğünü, rüşvetin yenip andın içildiğini, bunun da eski âdet olduğunu, bu devirde yalan ve iki yüzlülüğün mutluluk ve zarıflığın mayası hâline geldiğini bütün bunların âdeta kıyamet alâmeti olduğunu belirtir. Bu zaman acayip bir zaman olmuş güzelliklerin yerini çirkinlikler almıştır.

Dördüncü bende şair, gül ve bülbül imajlarını kullanarak girer. Gül bahçesinin kapısı ve duvarının dikenlerle dolu, taşradan gelen bülbülün inler durumunda olduğunu söyler. Bahçıvanın ise gül ve bülbülle ilgilenmediğini, hüzünlü âşığın sevgiliden uzak, sevgiliye yakın olanların rakipler olduğunu, dertsiz kişi Leylâ'nın yakınında bulunurken, hasta Mecnûn'a ise dağ etekleri düştüğünü belirtir. Ne ayrılık meclisinde bir dost ne de gam evinde bir sevgilinin bulunduğunu ifade eder. Sıkıntı gibi arkadaşın bulunmayacağını, sevgilinin de yüzünün ve zülfünün gece ve gündüz rakipler tarafından seyredildiğini, bilgi hazinesi olanların reddedilip kıymetin adını bilmeyenlerin seçildiğini, cehaletin sert taşının vezne gelip ilim cevherine mikdar bırakmadığını, cimrilik tavlasında bir pulsuz olarak inlediğini, gönül evi harap ve yıkık hâle geldiği hâlde alçak talihin ona mimar olmadığını ifade eder.

Beşinci bentte şehrin hocası rezil ve tellal, zabıta da devlet adamlarının seçkinlerinden olmuştur. Bu devirde teraziye tutan çabuk ellidir. Yalan dava ne kadar güç olsa da derhal yalancı şahit bulunur. Böyle bir şehrin içinde şeriata ve adalete uyulmadığını, sıcak rüzgarın dahi ilkbahar gününde soğuk rüzgar tesirinde olduğunu, ayran, turşu ve eski çömlek bulamayan kimselerin altın kadehten şarap içtiklerini, bir elif harfi bile yazmayı beceremeyenlerin kalem gibi el üstünde tutulduklarını, hamalın bile çok nazlandığını bu sebeple değil eşyayı sözü bile taşımadığını belirten Refikî, bu durumu tatlı bal ve hardal tezatiyle anlatır. Cahil ve canilerin değerli olduğunu, kelim sahiplerinin ise hakirlik ve uğursuzluk içinde bulunduğunu belirtir ve ek olarak dönemin şeyhlerinin dahi taşı gediğine koyan kimseler olmasa vecde varmayacaklarını söyler.

Altıncı bent, dönemde yerilen bir başka zümreyi, sofuları anlatan bir mehtindir. Sofuların, sürekli şarap içtiklerini, helali bırakıp haram istediklerini, yine bu devirde bazılarının isteğinin bakireler bazısının da güzel yüzlü cariyeler olduğunu belirtir. Dönemin acayıplıkları üst üste sıralanır. Eğer bir büyüğün lutfu görülme, ondan dahi intikam alınmaya çalışılır. Bir emir veya vezir kapısına varılsa karşılama beklenir. Sofular o kadar gururludurlar ki her kime uğranırsa selam verileceği yerde selâm; riyazet için halvete girseler, bazen şarab bazen yiyecek isterler. Bulut onların gölgesine bile değemezken arşın gölgesinde makam beklerler. Yine bunlar, vahdet sırrının mahremiyim diyerek gaybdan haber ve içlerinden kimisi zenginlik hevesinin kazancı için kara ev yani karanlık çukur yerine çadır arzusundadırlar.

Yedinci bentte Refikî eleştirilerine devam eder. İfadesine göre halk arasında ahlâk değişmiştir. Tatlı bal, zehir; katilin zehri de panzehir olmuştur. Eğer hakikat değişmeseydi kimsenin canlı kalamayacağını belirtir. İnsanlar pislikle çift olduğundan bu yana iman kendi yerinde yalnız kalmıştır. Akıl sahipleri, adaletten ayrılınca eziyet ve sıkıntıyı özler hâle gelmişlerdir. Hurilerin elinden temiz şarap içenler, gümüş baldırlı sakileri özlemez hâldedirler. Zira cennet isteği olan, şarap Gülgün'ına (atına) binmez. Fesatlık edenleri adları, zamanın zarifleri ve zevk ehli olmuş, zamanın hocası da şarabın saçılmasını beslenme zanmetmektedir. Şair, bunları sadece kendisinin ifade etmediğini bütün ufukların bunlarla dolu olduğunu belirtir.

Sekizinci bentte, bütün sinelerin fitne ve vesvese ile dolu olduğu anlatılır. Cihanda hayırlı insan az kalmıştır. Refikî bu durumun insanların suçu olmadığını, zulmün Allah tarafından verildiğini belirtir. Zulmün boyu büktüğünü, bir bölük eşeğin şeriat çadırına perdeler çektiğini ve bundan ne utanır ne de korku duyar olduklarını ifade eder. Bu topluluğun yanlarında eşek sesi ile İsa'nın o ölüleri diriltten, hastaları iyileştiren nefesi bir olmuştur. Bunlar Kârûn'un malına yakın olalı kendi elbiselerini dahi tüketmişlerdir. Şair, burada "Ey Allahım! Faziletliiler böyle edince halk ne yapsın?" demektedir. Refikî'ye göre, eğer cihanda kıymet bilen kimseler olsaydı berat sahipleri talihsizliğe uğramazdı. Bu bentte aynı zamanda feleğe de sitem ederek feleğin zehrini yedi tasta geçirdiğini ve susamış gönüllere içirdiğini söyler.

Dokuzuncu bent, rüşvetin bir çok yönü ile eleştirildiği bir benttir. Rüşvet kapısı ulu bir dergah olarak gösterilmiş ve onun Hak kapısı gibi her an açık

olduğu ifade edilmiştir. Bu kapı, doymuş olanlara açık bir kapıdır ve onda iflas etmişlere kıymet ve mevki yoktur. Eğer kişinin işi her zaman suç ve günahsa o kapı açılır. Kapının kendisine açıldığı kişi, bu kapıdan girip yücelik ve saadet bulsa ve böylece isteğinin tahtına padişah olsa, oturmaya göçebe çadırı bulamazken büyük, gösterişli çadırlar kursa, meskeni fakirlik köşesiyken yücelik ve mevkinin yüksek tekkesi olsa, eline eski bir külâh geçmezken başına hüsrevânî taç giyse, hürmetin fazlalığından kapısına zamanın ileri gelenleri alınlarını sürse, belki Allah'ın lutfu aşağılık dünyanın reisliğini ona layık kılsa, bu kadar devletle bile o kara yüzlü kişi, dervişi görse siyah bir pul bile vermez. Rüşvet kapısından girmiş olan bu kişi bir nefesde yüz binlerce ah etse de acizin hâline merhamet göstermez. Bu sebeplerden dolayı bu zaman bir acayip zaman olmuş ve bütün güzellikler kötülüğe dönmüştür.

Onuncu bentte şair, rüşvetle ilgili anlatısına devam etmiş rüşvetin önceki ve kendi devrindeki durumunu karşılaştırmıştır. Rüşvet önce kaftanı atlas ve ipekten olan süslü bir gelin olarak belirtilmiştir. Asla görünmemesi için yedi kat perdenin arkasında kendine sığınacak yer edinmiştir. Zatı gizlidir ancak güzelliği dünyaya ses salmıştır. İsmi olan ancak cismi görülmeyen acayip bir kaftandır. Adn cenneti içindeki huriler bile onun namusunu takdir etmişlerdir. O sanki namus köşesinde ikinci bir Meryem, günahsızlık burcunda ise Zühre-i Zehra'dır. Onun yüzünü kimse görmemiş, o sırrını halka açmamış, herkesten gına göstermiştir. Ancak o sevgili (rüşvet) Refikî'nin zamanında izini gösterip temiz kalpleri yağma etmiş ve sadece yüzünü göstermekle kalmayıp rezil bir hâlde kapı kapı gezmektedir.

On birinci bende şair, bu harabeyi mamur edenin buraya değişik bir esas koyduğunu belirterek başlar. Zira buranın mutluluğu, baştan başa gam ve keder, teranesi de uçtan uca feryaddir. Cahile mutluluk ve eğlence ikizken irfan sahibi de dert ve gamla yaştaş olmuştur. Kafirin ekmek sıkıntısı yokken din yolcusu azıksız yürümektedir. Sevgi ve dostluğun büyük yolunun sonu kin ve inat köyü olmuştur. Hüsrev zarardan başka bir şey görememiş, Ferhad da Şîrîn'in tatlı canına (şirin canına) doyamamıştır. Tanıdık, bildik geçinenler yabancı; dostluk davası güdenler ise el olmuştur. Şimdiki zamanda adaletin bulunması Kimya ve Anka gibi mümkün değildir. Eğer insan 'her ne olursa olsun' demezse ömür harmanından bir nasip bulamayacak hâldedir. Eğer kendini bırakma, koyuverme kapısının kölesi olmazsa kesret kaydından kurtulması

mümkün değildir. Yine olumsuz işler devam etmiş, hile ve ikiyüzlülük bahçesi parlaklık bulurken doğruluk bağı eski, yıkık hâle gelmiştir.

On ikinci bentte, ashabın sohbeti bile kederli olmuş, gülden safa, şaraptan da hararet gitmiştir. Nasipsizlik taşı, safa kadehini kırmış, dostların gönlü incinmiştir. Sevgi ve vefa destanı dürülüp yani ortadan kaldırılıp onun yerine azarlama ve eziyet nâmesi yazılmıştır. İsmnin müsemmâsını bilmeyen künye ve lakapların gücünü bulmuştur. Cömertik yeryüzünden kaybolup kerem ve ih-san da bulunmaz hâle gelmiştir. Âlimlerin bahtının hayal kurdurucusu afyon, hatiplerin sesinin feyiz vericisi şaraptır. Meyhanelerin dolmasına karşılık, mihrap dahi imamdan boş kalmıştır. Zikrin ve duanın sesi kesilip ufukları çalgı yani eğlence sesi doldurmuştur. Her şeyde değişiklikler olmuş, karganın çirkin yaratılışı bülbülün tabiatından üstün duruma gelmiştir. Refikî'ye göre şüphesiz müneccimin isteği budur ve yavaş yavaş oluşmuştur.

On üçüncü bentte zulüm söz konusu edilmiştir. Refikî'ye göre sonu gelmeyen zulüm ortaya çıkınca adalet orada eğlenemez, duramaz. Nasıl ki sabah ile akşam bir arada olmazsa zulm ile dinin de beraber bulunması beklenemez. Zulüm tanesine ve yalan tuzağına din kuşu ne konar ne de itaat eder. Bundan dolayı bunca heybetle avı bırak zira Behram neticede yaban eşeğine (mezara) avlandı. Adalet doğanını eline al zira uğurlu kuş ve talihli haber odur. Çünkü adalet doğanını itaatin altına alırsan sana tane ve tuzak sırrı keşf olur. Yoksa emrin binlercesi gizli kalır ve onun kokularını burun almaz. Şair; deniz akan mürekkebi, ağaçlar vâsitî kalem, gökyüzü tabakaları da kağıtlar olsalar, katiplerin ömrü de binlerce yıl olsa belki de katiplerin sayısından idraklerin kuşatması eksik olsa, senin bana olan zulmünü yazsalar bu zulmün binde birini bile anlatamaz demektir.

On dördüncü bent, şairin kendi gönlüne seslenerek başladığı son benttir. Tecrid sanatını kullanan ve gönlüne incinmiş sıfatını veren şair, eğer sağlık isterse, öz tabibinden asla uzak olmaması gerektiğini söyler. Allah'ın dergahına yüzünü tutması gerektiğinden, zira herkese merhamet edenin ve suçları bağışlayanın O olduğundan dem vurur. O'nun kapısı hâlkın emin olduğu yerdir. Oradan herkese şevk ve neşe ulaşır. Refikî, " Sen de o fabrikada çalışıp dünyanın yaratıcısına işçi ol" demektir. Eğer kişi pervanenin ateşte kendisini yakması gibi yanmayacaksa can ve gönül çirasına ışık veremez. Şair; bu yeme içme eğlence arzusunun ve huri ile köşk arayışlarının ne zamana kadar

süreceğini sorar. Bir gaflet uykusunda olduklarını ve sonunda Sûr'un üfürülmesiyle uyanacaklarını belirtir. Yine gönlüne seslenerek eğer iki dünyada huzur istiyorsa bir yâr seçmesi gerektiğini söyler. Eğer böyle yapılmazsa katır boncuğunun inci gibi değer bulacağını ve bu sebeple zamanın acayip bir zaman olduğunu, her şeyin değişip güzelliklerin çirkinliğe döndüğünü ifade eder.

Tercî-bendinde, şairin çevresinde gördüğü her sistemdeki zihniyet değişikliğini ifade etmesi yatmaktadır. Şiir, eserin bir nüshasında belirtildiği üzere bir şikâyetnâmedir. Bu şiir, aslında dönem itibariyle bakıldığında, Osmanlı'nın yükselme devrinde yazıldığı için, çözülme ve bozulma izlerinin değil de yükselmenin ve müreffeh hayat standartlarının paralelinde yazılması gerekirdi. Böyle olmakla birlikte, "Herhangi bir devrin iktisat ve cemiyet hayatını gerçek zihniyeti ile tanımak için, o hayatın mücerred kaide ve düsturlara sığmayan hakiki çehresini her türlü romantik süslemelerden ayırd etmeye ihtiyaç vardır."²⁹ Klâsik Türk şiiri eserlerinin büyük bir kısmı aslında yazdıkları dönemin sosyal ve iktisadî durumunu aynı zamanda günlük hayatını, geleneklerini, toplum düzenini aktarır konumdadır. Yani birer belge niteliği taşıyan eserlerdir. Meselâ Bağdatlı Rûhî'nin *Terkîb-bend'i*, bu eserlerin en önemlilerinden biridir. Bu edebiyattaki eserlerin bir kısmında ise sanatkârların kendi hayat tecrübelerinde karşılaştığı ve genele uyguladıkları durum da söz konusu edilmiş olabilir. Yine bu konuda Fuzûlî'nin Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi'ye yazdığı meşhur *Şikâyetnâme'si* ve Şeyhî'nin *Harnâme'si* hemen akla gelen örneklerdir. Başarılı bir hattat ve gelecek vadeden bir devlet görevlisi olmak ve bunun üzerine gözleri hastalandığı için merkezden uzaklaştırılarak Edirne'ye gönderilmek belki de şairde derin izler bırakmıştır.

"İktisadî yaşayış, sözün kısası, nerede ve hangi yüzyılda olursa olsun, yalnız dış verilerin bir araya gelişinden ibaret bir madde dünyası değildir. Bütün o yığınların altında ve gerisinde kendine has tavır ve davranışları ile insan gerçeği yatar."³⁰

Refikî bu gerçekten yani insandan yola çıkarak devrini kendi bakış açısıyla anlatmaya çalışmıştır. *Tercî-bent'*te genel bir ifadeyle konuşmakta, iyi doğru ve güzel bilinen hemen her şeyin değişerek bunların yerine kötü, yalan ve çirkinin ön plana çıktığını, çeşitli zümreleri de kullanarak ifade etmektedir.

²⁹ Sabri F. Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul, 1981, s. 128
³⁰ a. g.e., 12.

Şair, metinde daha ziyade tezatlardan yararlanmak suretiyle kurguyu oluşturmuştur. Bu tezatlar arasında abûsü'l-vech/ şâtır, belîd ve pelîd/ tayyib ve tâhir, mukbil/ müdbir, iş eri/ hâin ve hâsir, zâhid ve âbid / fâsık ve fâcir, zümre-i zurefâ / cahhâl, dilbilen/ bî-zebân, bülbül/ zâg, eğri/ doğru, uğru/ pâsbân, pîr /cüvân, şehd-i nûşîn/ ağu, hüsrevânî tâc/ köhne külâh vb. sayılabilir. Eser aynı zamanda ihtiva ettiği fikirler açısından bir hicviyye özelliği göstermektedir.

Sonuç olarak, şunu ifade etmek mümkündür ki sanat eserlerinin bir yönü de çoğu zaman yaşanan hayatı ve yaşanan olayları, sanatkârının bakış açısıyla anlatmalarındır. Osmanlının yükseliş döneminde Amasyalı şair Refikî, kendi gözünden, kendi hissiyatından çevresinde gördüğü olayların bir panoramasını çizmiş, eleştirilerini bir sanatçı duyarlılığıyla dile getirmeye çalışmıştır.

Tercî'-bend-i Refikî Raḥmetu'l-lâhi 'aleyh³¹

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1³²

1 *Eydeyin bir hikâyet-i nâdir
Ey cihân halkı diñle gör vâfir*

2 *Şek komañ dilde zâhir ü bâtın
Ki bu söz ḥaḫdur evvel ü âḫır³³*

3 *Ulular şöḫbetinde mahrem-i ḥâş³⁴
Şalnu yâ bir anuñ gibi kâfir*

4 *Ḳanda var-ısa bir 'abûsü'l-vech
Ḳodılar adını anuñ şâtır*

31 Şikâyet-nâme-i Mevlânâ M2, Tercî'-bend-i Mevlânâ Refikî Ü.

32 Ü, M2.

33 Ki bu söz ḥaḫdur: Bu söz ḥaḫdurur M2.

34 şöḫbetinde: ḫalvetinde M2.

- 5 *Ne kadar var-ısa belid ü pelid³⁵*
Adları oldu tayyib ü tahir
- 6 *Toğrılar ok gibi yayındurulup³⁶*
Mu'temed oldu cani vü cahir³⁷
- 7 *Gitdi lezzet mezak-ı dünyadan*
Ehl-i 'irfan turup anı acır
- 8 *Müdbir adın kazandı muhbiller*
İş eri oldu ha'in ü hasir³⁸
- 9 *Kayd-ı mihnetde zahid ü abid*
Yürür azade fasik u facir
- 10 *Kaldı 'uryan zümre-i zurefa*
Geydi cahhal hil'at-ı fahir
- 11 *Rüy-ı maksudu görimez dehre*
'Ayn-ı 'ibretle olmayan nazır
- 12 *Bu zaman bir 'aceb zaman oldu³⁹*
Yahşılıklar kamu yaman oldu

240

- 1 *Halkun ekser işi yalan oldu⁴¹*
Çok yalan söyleyen fulan oldu⁴²

35 belid ü pelid: pelid pelid Ü.

36 yayındurulup: yanında yiler Ü.

37 cani vü cahir: ha'in ü hasir M2.

38 ha'in ü hasir: cani vü cahir M2.

39 oldu: ancak Ü.

40 M1, M2, Ü.

41 işi: sözi Ü.

42 Çok: Çün Ü.

- 2 *Dil bile men' olındı söylemeden
Bî-zebân halka tercemân oldu*
- 3 *Bülbüle gülden öte tur didiler⁴³
Zâğlar ya'nî bâğbân oldu⁴⁴*
- 4 *Bülbül oldu esîr-i bend-i kafes
Şâh-ı gül zâğa âşiyân oldu*
- 5 *Nâ-murâd oldu 'ârif ü dâne⁴⁵
Câhil ü cilf kâmrân oldu*
- 6 *Egriler geçdi toğrılar yirine
Uğrılar şehre pâsbân oldu*
- 7 *Tîr-veş toğrı olanuñ kaddi
Bâr-ı gam çekmeden kemân oldu⁴⁶*
- 8 *Ey 'aceb bu ne yay olur k'âhır
Miñnet oklarına nişân oldu*
- 9 *Zahmlar içre kanlu peykânlar
'Arz-ı hâl itmege zebân oldu⁴⁷*
- 10 *Beni pîr itdi gam cüvânlıkda⁴⁸
Nev-bahârum geçüp hazân oldu*
- 11 *Rûhum ol zahmlarla âhır-kâr⁴⁹
Çıkuban kan-ıla revân oldu*

43 dididler : dirler Ü.

44 ya'nî: ya'nî ki M2.

45 dâne: nâ-dân Ü.

46 çekmeden: gelmeden Ü.

47 hâl:- Ü.

48 itdi gam: eyledi Ü.

49 zahmlarla: zahmlardan M2, Ü.

- 12 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu*
Yaşılıklar kamu yaman oldu

350

- 1 *Allāh Allāh bu niçe hāletdür*
Vaylı vaylı bu ne 'alāmetdür
- 2 *Egriye yok hisāb u toğrılar*
Şorilurlar iñen kıyāmetdür
- 3 *Toğrusı egri bakılır yüzine*
Vaşf k'anuñ ki istikāmetdür⁵¹
- 4 *Yanlarında bu ehl-i dünyānuñ*
Bunu ben bilmedüm ne hikmetdür
- 5 *'İlleti ağızdan muşahhağdur*
Zātı anuñ ki pür-sakāmetdür
- 6 *Mü'min ü müşfik u muvahhiddür*
Şānı şunuñ ki pür-şenā'atdur
- 7 *Nūr-ı dīdem diyü hitāb olunur*
Ol kişiye ki 'ayn-ı āfetdür
- 8 *Yinilür rüşvet içilür sevgend*
Yimek içmek hod eski 'ādetdür⁵²
- 9 *Bu devirde kemāl-i kizb ü nifāk*
Māye-i şādī vü zarāfetdür
- 10 *Toğışardur yakında haşr günü*
K'aña bu ma'niler işāretdür

50 M1, M2.

51 k'anuñ : anuñ M2.

52 M2.

11 *Görmemek bu şıfatlu evzâ'⁵³
Nazar ehline 'ayn-ı 'ibretdür⁵⁴*

12 *Bu zamân bir 'aceb zamân oldu
Yağşılıklar kamu yaman oldu*

455

1 *Der ü dīvār-ı gülsitân pür-ḥār
Taşradan ḥasret-ile bülbül-i zâr⁵⁶*

2 *Bāgbān bülbüle güle bakmaz
Görse ağlar anı hezār hezār*

3 *Yārdan 'āşık-ı ḥazîn mehcūr
Mesned-i kurbda kamu ağyār*

4 *Ḳurb-ı Leylî'de merdek-i bî-derd⁵⁷
Ḥasta Mecnūn[a] dāmen-i kühsār⁵⁸*

5 *Ne baña bezm-i fūrkat içre nedīm⁵⁹
Ne dile dār-ı gamda bir dildār*

6 *Meclis-i ünsde enīs ü celīs⁶⁰
Olmaya guşşa gibi hem-dem ü yār*

7 *Āh kim manzar oldu ağyāra
Zülf ü ruḥsār-ı yār leyl ü nehār⁶¹*

53 şıfatlu: şüretlü M1.

54 'ibretdür: devletdür M1.

55 M1, M2, Ü.

56 bülbül-i : bülbülü M2.

57 Ḳurb-ı Leylî'de merdek-i bî-derd: Ḳurb-ı Leylî merdek-i bî-ḥar M2.

58 dāmen-i kühsār: dāmen-gehler Ü.

59 Ne baña : Ne dem M1, Baña ne Ü.

60 Meclis-i ünsde:Meclis-i üns Ü.

61 leyl ü : leylî M2.

8. *Kenz-i dāniş olan kişi merdūd
Bilmeyen kadri adını muhtār*
9. *Seng-i hārā-yı cehl vezne gelüp
Cevher-i 'ilme komadı miqdār⁶²*
10. *Bu ne bāzicedür ki bir pülsuz
Cimrilik şeş-derinde kaldum zār⁶³*
11. *Oldı dil-hānesi harāb u yebāb
Olmadı baht-ı dün añā mi'mār⁶⁴*
12. *Bu zamān bir 'aceb zamān oldı
Yaşılıklar kamu yaman oldı*

565

1. *Hvāce-i şehr erzel ü dellāl⁶⁶
Muhtesib ber-güzide-i 'ammāl*
2. *Hoş sebük-destdür terāzū dutan⁶⁷
Ger inanmaz-ısañ varup bak kal*
3. *Ne kadar şa'b olursa da'vī-i kizb
Şāhid-i zūr bulunur fi'l-hāl*
4. *Var kıyās it ki böyle şehr içre
Şer' ü 'adle kaçan uyar ahvāl*

62 Cevher-i: Cevheri M2.

63 şeş-derinde kaldum: şeş-der-i ğamda kalmışam ben Ü.

64 baht-ı dün añā : añā bahtdan Ü, añā baht çün M2.

65 M1, M2.

66 erzel : erāzil M1.

67 destdür terāzū: destdür terāzüce M1, destdurur terāzū M2.

- 5 *Buldu bād-ı semûm hâşiyet⁶⁸*
Rûz-ı nev-rûzda nesîm-i şimâl
- 6 *Câm-ı zerden şarâb nûş eyler*
Bulmayan düğ u tûrş ü köhne-sifâl
- 7 *Yazmağa kâdir olmayan bir elif*
Tutulur eller üzre hâme-mişâl
- 8 *Nâzdan şöyle tutdu yükini kim*
Söz götürmez olupdurur hammâl⁶⁹
- 9 *Ehl-i zevka degül mi acı kim*
Şehd-i nûşine ta'n ider hardâl
- 10 *'İzz ü devletde câhil ü cânî*
Züll ü nekbetde cümle ehl-i kemâl
- 11 *Şeyhler dağı hâli budur kim⁷⁰*
Vecde varmazlar olmasa kavvâl
- 12 *Bu zamân bir 'aceb zamân oldu*
Yaşlıklar kamu yaman oldu

671

- 1 *Şüfîler bâde-i müdâm ister*
Kor helâlini [de] harâm ister
- 2 *Kimisinüñ murâdıdur ebkâr⁷²*
Kimisi hûb-rü gulâm ister

68 bād-ı semûm hâşiyet: yili semûm-ı hâşiyetin M2.

69 olupdurur : olupdur M2.

70 dağı hâli : hâli dağı M2.

71 M1, M2.

72 Kimisinüñ murâdıdur: Kiminüñ murâdıdurur M2.

- 3 *Görmese bir ulunuñ ihsânın*
İtmege aña intikâm ister
- 4 *Varsa mîr ü vezîr kapusına*
Karşu gelmek yahod kıyâm ister
- 5 *Her kime uğrasa gurûrından*
Karşudan gözükiüp selâm ister
- 6 *Halvete girse ger riyâzet için⁷³*
Geh şarâb u gehî ta'âm ister
- 7 *Degmez iken şehâb gölgesine*
Sâye-i 'arşda makâm ister
- 8 *Mahrem-i sırr-ı vahdetem diyüben⁷⁴*
Hâtif-i ğaybdan peyâm ister⁷⁵
- 9 *Yine bu cümle ile hazretten*
Niçe bunuñ gibi merâm ister
- 10 *Kimi kesb-i hevâ-yı baylık için⁷⁶*
Qara ev yerine kıyâm ister
- 11 *Bu zamân bir 'aceb zamân oldu*
Yahşılıklar kamu yaman oldu

777

- 1 *Bunu ister hemîn sibâk u siyâk*
Ki ola şahn u şoffa tāk u revāk

73 girse ger: girseler M2.

74 diyüben: diyü M2.

75 Hâtif-i: Hâtifi M2.

76 baylık: yaylık M2.

77 M1.

- 2- *Anuñ-ıçun halk arasında
Mütebeddil olupdurur ahlāk*
- 3 *Şehd-i nüşin olupdurur ağū
Zehr-i kätıl olupdurur tiryāk*
- 4 *İnkılāb-ı hakikat olmaya ger
Kimse kalmazdı hay 'ale'l-ıtlāk*
- 5 *Cüft olalı cenābet-ile nüfūs
Kaldı öz menziline imān taķ*
- 6 *'Ukalā 'adlden 'udül idüben
Cevr ü zulme olupdurur müştāk*
- 7 *Hür elinden içen şarāb-ı tahūr
Özlemez sākıyān-ı sīmin-sāk*
- 8 *Bāde Gül-gün'ına süvār olmaz
Ārzü eyleyen Bihişt ü Burāk*
- 9 *Müfsid olanlaruñ adın kodılar
Zurefā-yı zamāne ehl-i mezāk*
- 10 *Bu nice hayr olur ki h'āce-i 'aşr
'Add ider bāde bezlini infāk*
- 11 *Bunu tenhā bir ırlamam toludur
Rāstı bu terāneden āfāk*
- 12 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu
Yaşlıklar kamu yaman oldu*

878

- 1 *Toldı her sine fitne vü vesvās
Az kalupdur cihānda hayrü'n-nās*

- 2 *Ne yapılsun cihān ki Bānī-i mülk
Miḥnet-ābād-ı zulme şaldı esās*
- 3 *Ger büker zulm kāmēti līkin
Biçmege 'ömr ekinin oldur dās*
- 4 *Çekdiler bār-gāh-ı şer'a sūtūr
Bir bölük ḥar ne şetm ider ne hirās*
- 5 *Yanlarında berāber olmuşdur
Bang-ı ḥar birle 'İsevī enfās*
- 6 *Māl-i Kārūn'a olanı maḫrūn
'Arz ider kendü tonını iflās*
- 7 *Fuzalā böyle idicek yā Rab
N'eylesün zümre-i 'avāmü'n-nās*
- 8 *Nekebāt olmaz-ıdı ehl-i berāt
Ger olaydı cihānda ḡadr-şinās*
- 9 *Yedi taşdan geçer ağū-yı felek
İçürür teşne-dillere taş taş⁷⁹*
- 10 *Buña ḡad yok taşavvur olmaz bu
Bunda virmez netice fikr ü kıyās*
- 11 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu
Yaḡsılıklar kamu yaman oldu*

980

- 1 *Bāb-ı rüşvet gibi ulu dergāh
Ḥaḡ kapusu gibi açuḡ her gāh*

79 dillere: Metinde dillerde.

80 M1.

- 2 Gerçi açuğ velî ğinā olana
Anda müflislere ne kadr u ne cāh
- 3 Açılur ol kapu da şol şahşa
K'ışı ola her ān cürüm ü günāh⁸¹
- 4 Girse vü bulsa 'izzet ü devlet
Olsa mülk-i murādî tahtına şāh
- 5 Bulmaz-iken oturmağa alacuç
Kursa şāhāne hayme vü har-gāh
- 6 Meskeni künc-i fakr iken olsa
Tekye-gāh-ı bülend-i 'izzet ü cāh
- 7 Geyse başına husrevānî tāc
Girmez-iken eline köhne külāh
- 8 Gāyet-i ihtirāmdan derine
Sürse a'yān-ı rüzgār cibāh
- 9 Belki dünyā-yı dūn riyāsetini
Kılsa erzānî aña lutf-ı İlāh
- 10 Görse bu devlet-ile dervīşi
Virmez ol kara yüzlü pül-ı siyāh
- 11 Eylemez raḥm ḥāl-i miskīne
Kılsa ger bir nefesde yüz biñ āh
- 12 Bu zamān bir 'aceb zamān oldu
Yaşılıklar kamu yaman oldu

81 ān: Metinde dem.

10⁸²

- 1 *Rüşvet evvel 'arūs idi zībā*
Ḥıl'atı idi aṭlas u dībā
- 2 *Zer ü zīverle bulup ārāyiş*
Ḥūr idi ol kuşūr-ıla gūyā
- 3 *Yedi kat perde mā-verāsında*
Eylemiş-idi zātına melcā
- 4 *Zātı gözden nihān idi ammā*
Ḥüsni şalmışdı dehre şit ü şadā
- 5 *Ṭurfe ḥıl'at degül mi k'ola anuñ*
İsmi peydā vü cismi nā-peydā
- 6 *Āferīn eyler-idi 'iffetine*
Cennet-i 'adn içindeki ḥūra
- 7 *Künc-i 'iffetde Meryem-i şānī*
Burc-ı 'işmetde Zühre-i zehrā
- 8 *Kimse görmeezdi yüzini anuñ*
Biñde bir olsa dīdesi bīnā
- 9 *Zārına ḥalkuñ açmayup rāzın*
Gösterürdi kamudan istiğnā
- 10 *'Arz idüp şimdi naķşını o nigār*
Eyledi sāde-dilleri yağmā
- 11 *Bil ki 'arz-ı cemālden gayrı*
Ḳapu kapu gezer olup rüsvā
- 12 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu*
Yaḫşılıklar kamu yaman oldu

11⁸³

- 1 Eyleyen bu ħarābeyi ābād
Turfe tarħ üzre baħlamıř bünyād
- 2 řāzisi ser-be-ser ħam u endūħ
Uçdan uca terānesi feryād
- 3 Cāhile tev'emān řafā vü sürür
Ehl-i 'irfāna derd ü ħam hem-zād
- 4 Kāfir āsūde-dil ħam-ı nāndan
Reh-rēv-i dīn olan yürür bī-zād
- 5 Kūy-ı buħz u 'inād olmuřdur
Müntehā řāħ-rāħ-ı ħubb u vedād
- 6 Ĥusrdan ħayrı görmedi Ĥusrev
Cān-ı řīrīn'e toymadı Ferhād
- 7 Oldı bīħāne āřinā dirilen
Yārliħ da'vīsīn idenler yad
- 8 Kīmyā bād-ı cūd-ı 'Ankā'dur
şimdiki 'aşr içinde 'adl-ıla dād
- 9 Ĥırmen-i 'ömrden ne behre bulur
Dimeyen kimse herçi bād-ā-bād
- 10 Olmayan bende-i der-i iřlāk
Ķayd-ı keşretten olımaz āzād
- 11 Buldı revnaħ riyāz-ı zerħ u riyā
Oldı pejmürde bāħ-ı rüşd ü sedād
- 12 Bu zamān bir 'aceb zamān oldı
Yaħřılıħlar ħamu yaman oldı

12⁸⁴

- 1 *Telh-kām oldu sohbet-i aşhāb
Gitdi gülden şafā vü mülden tāb*
- 2 *Seng-i hirmān şıdı şafā cāmın
Oldı āzürde hātır-ı aḥbāb*
- 3 *Dürilüp dāstān-ı mihr ü vefā
Yazılır nāme-i 'itāb u 'ikāb*
- 4 *Bilmeyen isminiñ müsemmasın
Buldu yārā-yı künyet ü elḳāb*
- 5 *Mün 'adim oldu yer yüzinden cūd
Kerem ü lutf-ı ḥod durur nā-yāb*
- 6 *'Ulemā bahtınuñ muḥayyili beng
Ḥuṭebā şavtınuñ müfizi şarāb*
- 7 *Ṭoldı mey-ḥāneler cemā'atden
Ḥālī ḳaldı imāmdan mihrāb*
- 8 *Zikr ü virdüñ kesildi āvāzı
Ṭutdı āfāḳı şavt-ı çeng ü rebāb*
- 9 *Buldu taḡyir cümle vaż' ancak
Ḳaldı evvel zamāneden meh-tāb*
- 10 *Az ḳalupdur ki ṭab'-ı bülbülден
Bula rüchān sirişt-i zışt-i ḡurāb*
- 11 *Lā-cerem mukteżā-yı pīr-i nücüm
Bu imiş kim zuhūr ider yab yab*
- 12 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu
Yaḡsılıḳlar ḳamu yaman oldu*

13⁸⁵

- 1 Çün zuhûr ide zulm-i nâ-fercâm
'Adl ol arada eylemez ârâm
- 2 Zulm-ile dîn ittihâd itmez
Cem' olmaz niteki şubh-ıla şâm
- 3 Dâne-i zulm ü dâm-ı tezvîre
Ne konar murğ-ı dîn ne olur râm
- 4 Kõ şikârı ki bunca şevketle
Gûra şayd oldu 'âkıbet Behrâm
- 5 'Adl şehbâzın al ele k'oldur
Murğ-ı meymûnı vü huceste-peyâm
- 6 Çünkü şehbâz-ı 'adli râm idesin
Keşf olur saña sırr-ı dâne vü dâm
- 7 Yoğsa kalur hezâr emr-i hafî
Almaz anuñ revâyiğini meşâm
- 8 Olsa cârî midâdlığı muhîf
Olsa eşcâr vâşîfî aklâm
- 9 Olsa eñbâk-ı âsumân evrâk
'Ömr-i kâtib hezâr sâl tamâm
- 10 Belki kâtiblerüñ şümârından
Olsa kâşır ihâta-ı efhâm
- 11 Yazsalar ger baña olan zulmüñ
Olmaya biñde birisi i'lâm
- 12 Bu zamân bir 'aceb zamân oldu
Yağşılıklar kamu yaman oldu

1486

- 1 *Şihhat isterseñ ey dil-i rencür
Öz tabībūñden olma hergiz dūr*
- 2 *Ya'nī dergāh-ı Hakk'a tut yüzüñi
K'oldurur cümleye Raḥīm ü Ğafūr*
- 3 *Me'men-i halk anuñ kapusudur
Andan irer kamuya şevk u sürūr*
- 4 *Sen de ol kār-ḥānede dürişüp
Şāni'-i kevne olagör müzdür*
- 5 *Kişi pervāne gibi yanmayıcak
Viremez cān u dil çerāğına nūr*
- 6 *Niçe bir ārzū-yı 'ayş u tarab
Niçe bir cüst ü cūy-ı hūr u kuşūr*
- 7 *Şol kadar vara ḥy'āb-ı ğaflete kim
Seni āḥır uyara nefḥa-ı Şūr*
- 8 *Niçe bir idesin olup mi'mār
Āb u gilden olan evi ma'mūr*
- 9 *Deyr olur şavma'a bilinmeyicek
Kaşr-ı tābūt-ı ḥāş u ḥalvet-i gūr*
- 10 *Eyle bir yār iḥtiyār ey dil
Ger dilerseñ iki cihānda ḥuzūr*
- 11 *Yohsa ḥar-mühre ey Mesīhā-dem
Buldı mıqdār-ı lü'lü'-i menşūr*
- 12 *Bu zamān bir 'aceb zamān oldu
Yaşılıklar kamu yaman oldu*